

Milica Ćuković

AUTOPOETIČKO DOGAĐANJE ISTINE

(Saša Radojčić: *Glad za pesmom: izabrane pesme*, Kulturni centar Vojvodine „Miloš Crnjanski“, Novi Sad, 2023)



U poglavlju „Događanje istine” monografije *Uvod u filozofiju umetnosti* (2014) Saša Radojčić primetio je da je studija „Izvor umetničkog dela” Martina Hajdegera sačinjena od triju predavanja koja je nemački filozof održao krajem 1936. godine. Navedena studija, prvi put publikovana 1950. godine, u sklopu *Šumskih puteva*, prema Radojčićevim uvidima, izgradila je nesvakidašnji pojmovni jezik i ponudila osoben filozofski aparat. U njoj je poezija shvaćena kao suština umetnosti, a suština poezije prepoznata je u zasnivanju istine. Navedeni zasnivalački akt Hajdeger razume u trojkom smislu – „zasnivanje kao darivanje, zasnivanje kao utemeljivanje i zasnivanje

kao počinjanje”, pri čemu „zasnivanje je istinsko samo u čuvanju”. Imajući u vidu da *Glad za pesmom* Saše Radojčića, kao metapoetički samosvesna rekapitulacija poetičkog puta dugog gotovo četiri decenije – u rasponu od prve pesničke zbirke *Uzalud snovi* (1985) do 2023. godine, kada je objavljena kako najnovija Radojčićeva zbirka *Tobogan*, tako i navedena knjiga izabranih i novih pesama – na koricama ima sliku vijugavog šumskog puta (što bi bila intermedijalna aluzija na znamenite *Šumske puteve*, njihovu terminologiju i postavke), ovu publikaciju možemo sagledati kao darivanje, utemeljivanje i počinjanje (natkriljeno čuvanjem) neskrivenosti bivstvujućeg (*aleteje*, koja je podarila naslov jednoj pesmi ovog autora) i događanja istine Radojčićevog pesničkog čina. Dalje, ako se uzme u obzir da je u tripartitnoj zasnivalačkoj strukturi poezije kao u-delo-postavljene istine i projektujućeg kazivanja Hajdeger prednost podario završnoj/trećoj komponenti (počinjanju), *Glad za pesmom*, to svojevrсно dosezanje istine bivstvujućeg u delu, moglo bi se odrediti, ujedno, kao *Ursprung* ili „praskok” (izvor, poreklo, početak, postanak). Doskočiti do prapočela vlastitog pevanja znači raskriti mu izvor i suočiti se s njegovim dosadašnjim prikrivanjima.

Naime, generacijski svrstan u *pesnike tišine* i predstavnike transsimbolističkog pesništva devedesetih (koje je u antologiju *Reči i senke* uvrstio Tihomir Brajović), ali i neko

čija se poetika kreće između dvaju opozitnih polova – nasleđa neosimbolizma i jasnih verističkih impulsa (treba, dakako, imati na umu da je predgovor antologiji novijeg srpskog pesništva *Senke i njihovi predmeti*, koju je priredio 2021. godine, Radojčić naslovio „Između simbolizma i verizma”, prepoznavši u pomenutim dvema tendencijama dominantna obeležja srpskog pesništva u periodu od 1991. do 2020. godine, što su zapravo dominante i pesničkog izraza sâmog autora *Cyber zen-a*, kao što ne treba zaboraviti da je monografiju *Ogledalo na pijaci Bajlona* Radojčić posvetio tumačenju verističke linije savremene srpske poezije) – Saša Radojčić, pesnik, filozof, esejista, kritičar, antologičar i prevodilac, u periodu od trideset osam godina (koliko je proteklo od prve zbirke pesama do *Gladi za pesmom*), različitim povodima i u heterogenim etapama poetičkog razvoja, objavio je četiri izbora iz svog ukupnog pesničkog dela. Za razliku od nagrada koje je dobio za poeziju („Branko Ćopić”, „Đura Jakšić”, „Venac Laze Kostića”, „Lenkin prsten”, Zmajeva nagrada, i „Velika nagrada Ivo Andrić” dodeljena za zbirku *Tobogan* kao najbolju knjigu u 2023. godini), a koje ne podrazumevaju štampanje izbora iz dotadašnjeg autorovog stvaralaštva, Disova nagrada i Nagrada „Desanka Maksimović”, s druge strane, iznedrile su izbore *Duge i kratke pesme* (2015) i *Za vatru nadležna je duša* (2022). Bliski po okolnostima koje su ih uzrokovale (po dobijanju prestižnih nagrada i izdavačkoj delatnosti Gradske biblioteke „Vladislav Petković Dis”, odnosno Zadružbine „Desanka Maksimović” koja tradicionalno prati pomenute nagrade), navedeni izbori odudaraju koncepcijom na osnovu koje su načinjeni, kao i poetičkim karakteristikama postavljenim u središte hermeneutičke pažnje. Referirajući prevashodno na formalna obeležja divergentnih segmenta Radojčićevog pesništva, izbor *Duge i kratke pesme* upućuje na važnu činjenicu – na to da je upravo Saša Radojčić bitno doprineo razvoju poeme u savremenoj srpskoj poeziji, dok izbor *Za vatru nadležna je duša*, preuzevši naslov iz poeme „Primorske etide” (obeležene slojevitim intertekstualnim sponama sa poemom „Mezzogiorno”, ali i ukupnom poetikom Jovana Hristića), posvedočuje eliotovsku koncepciju tradicije za koju se Radojčić opredelio i koju dosledno sledi. S druge strane, bitna distinkcija između pomenutih izbora sadržana je u koncepciji, tj. u načelu prema kojem je ustrojena kompozicija ovih dveju knjiga, budući da *Duge i kratke pesme* ne narušavaju hronološki poredak publikovanih ostvarenja, dok izbor *Za vatru nadležna je duša* donosi pesme prema tematskom kriterijumu, razvrstane u četiri skupine („stvari i reči”, „reči i pesma”, „pesma i duša”, „duša i grad”), nezavisno od hronologije. Datim izborima prethodila je knjiga izabranih i novih peama *Elegije, nokturna, etide* (2001), u kojoj je takođe uvažen hronološki poredak, pri čemu se predgovorom „Za novu naivnost” Dragana Hamovića, po strukturi, ovo delo približava izboru iz 2015. godine, za koji je pogovor „Mjesta istinskih čuda” napisao Alen Bešić, dok izbor iz 2022. godine (poput najnovijeg, prošlogodišnjeg) ne poseduje propratni tekst drugog autora, već tekst besede „Jednostavnost” izgovorene prilikom uručivanja Nagrade „Desanka Maksimović”. Krucijalna i više nego relevantna razlika između knjige *Glad za pesmom* i svih prethodnih izbora sadržana je u uključivanju pesama iz Radojčićeve prve zbirke (*Uzalud snovi*, 1985), koje su u prethodnim knjigama namerno izostavljene, a ova aksiološka revizija jednog segmenta vlastitog stvaralaštva bitan je *Ursprung*, doskok do izvora celokupnog poduzetog poetičkog puta i neskrivenosti njegovog bivstvujućeg.

Hronološkim načelom i izborom iz totaliteta opusa uspostavljena, sa šest novih pesama obogaćena, knjiga *Glad za pesmom*, kao imanentno-antologičarski, samospoznajni i raskrivajući poduhvat, naslovnom sintagmom uputivši na predominaciju autopoetičkih tendencija, prisutnih u Radojčićevom pesništvu i ranije, a kao dominantna realizovanih u novijim ostvarenjima (pre svega, onim iz zbirke *Tobogan*), u tišini i rečima prepoznala je polove između kojih se zasniva istina poezije ovog autora. Viđen kao pretpostavka postojanja „sveta” i „zemlje”, sukob koji porađa istinu, u *Šumskim putevima* Martina Hajdegera „ne treba da se razreši u bivstvujućem koje upravo ima da se proizvede, niti on treba da se u njega skloni; sukob, naprotiv, započinje njime”, kao što ni otvoreni svet ne okončava zatvorenosću zemlje, naprotiv „[s]ukob nije rascep kao raspuknuće puke raspukline, već je prisnost s kojom sukobljene strane pripadaju jedna drugoj”. Na sličan način, sukob između reči i tišine, te predmeta i njihovih senki, dovodi do neizbežne prisnosti i uzajamnog pripadanja agonalnih činilaca kosmogonijsko-poetičke istine „Gladi za pesmom”, kao petodelnog epiloga *Tobogana*, epiloga istoimenog izbora čiji postepiloški dodatak čine nove pesme (okupljene u celini „Pri ruci”), konačnog epiloškog saznanja o jezičnosti čovekovog odnosa prema biću, kao temelja Gadamerove filozofske hermeneutike i *simvola* Radojčićeve poetičke vere. Pređeni put od neizgubljenosti i večnog vraćanja stvari u pesmi „Sećanje na stvari” do recentne pesme „Dodir” (kojom se *Glad za pesmom* zatvara), čiji su svi „predmeti” (stvari i bića) svedeni na reči („i ti i ja / u ovoj pesmi / samo su reči / samo smo reči”), svedoči o rečima kao jedinim razlozima i jedinim opravdanjima („Amo quia absurdum”), tj. autopoetičkom temelju iskusnog *znalca dijalektike*, kakav je Radojčić.

Takođe, načinjeni izbor doprineo je ponovnom i(li) boljem uviđanju motivskih analogija, ali i geneze motivskih kompleksa među pesmama koje razdvaja nemali vremenski period: lajtmotiv *vazdušnog čaja*, kao letnja olfaktivna senzacija, povezuje, tako, „Panonske etide” („čaj vazdušni prosut / ponovo nad gradom / još jednom dočekah u samoći / još jednom u samoći / otkinuh parče večnog leta / žaloban vek prođe / u tri-četiri ljubavi / čitav život mi stao”) u kojima pos(r)eduje melanholično raspoloženje, i pesmu „Čaj vazdušni” u kojoj naslovni motiv prerasta u ambivalentni, utešno-obespokojavajući „lek za melanholiju” („udišem ga polako / ispunjava me / daje mi novu snagu / da se borim protiv besmisla / u toj borbi ponekad / pobeđujem // ali ne sada / ne u ovoj pesmi”); *mačonosac* pak javlja se kako u pesmi „April, čulo vida, predlozi”, tako i u pesmi „Izlazak, ratne godine”; panteistički profilisana konstatacija „sve je u jednom i sve se u jedno vraća” daje osnovni ton pesmi „Druga plovidba” kao i epiloškom segmentu „Primorskih etida” („vođa sja nestaje tanka linija / koja deli dve vrste plavetnila / i sve je u jednom i sve je jedno // dok polako iz duša izrasta noć”); da bi umetnička transpozicija Kantovog etičkog uzusa iz *Kritike praktičnog uma* postala (auto)ironična, ludička opservacija položaja savremenog čoveka, prelazeći put od nepovratne dokrajčenosti do opsenarske veštine, u dijahronijskom luku koji sačinjavaju „Amerika” („zvezdano nebo nadamnom, / moralni zakon u meni. / bar jedno više ne vredi”) i „Varljiva duša” („najveće varke / dolaze iz duše same / ushićene / zvezdanim nebom nad sobom / moralnim zakonom u sebi // duša je / utonula u varke // duši su / varke potrebne”).

Konačno, vrativši se na korice *Gladi za pesmom*, Hajdegerovoj upitanosti „da li je umetnost još suštinski i nužan način na koji se dešava istina presudna za naše istorijsko tubivstvovanje, ili umetnost to više nije”, kao odgovor možemo isporučiti Radojčićevo *vjeruju*, prema kojem je pesnička veština retka sposobnost da se kaže ponešto o onome čega nema, dok biti pesnik „znači provoditi deo svog (jedinog) života u svetovima svojih pesama”. U slučaju književnih kritičara, u pitanju su svetovi tuđih pesama. A zasnovana istina ono je što traje (*was bleibet aber stiften die Dichter*), ono što će nadići zasebne jezičke/pesničke životinje i njihovo u istoriju uronjeno tubivstvovanje.